

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЄФИМЧУК ГАЛИНА ОЛЕГІВНА

УДК 811.111'27'37 (043.3)

**ЛІНГВАЛЬНІ ТА СОЦІОЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ
КОНЦЕПТУ ARROGANCE У БРИТАНСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Запоріжжя – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі прикладної лінгвістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Рогач Оксана Олексіївна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
декан факультету іноземної філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Єнікєєва Санія Маратівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри англійської філології

кандидат філологічних наук, доцент
Підгорна Анна Борисівна,
Запорізький національний технічний університет
доцент кафедри теорії та практики перекладу

Захист відбудеться 2 червня 2018 року о 13-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.051.02 в Запорізькому національному університеті за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-А, корпус № 2, ауд. 224.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету за адресою 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-А, корпус № 2.

Автореферат розіслано 30 квітня 2018 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Л. Клименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Антропоцентрична парадигма домінує в сучасних лінгвістичних студіях. Мовні явища розглядають крізь призму їх зв'язку з психологічними, когнітивними, соціологічними та культурними процесами. Досягнення повноцінного розуміння складних мовних реалій потребує всебічного й комплексного аналізу з урахуванням їхньої соціальної зумовленості.

Тісний зв'язок мови й суспільства актуалізує дослідження соціокультурних концептів. Концепт як одиниця мовної картини світу містить інформацію про особливості культури та світогляду конкретної мовної спільноти. Ю. С. Степанов звернув увагу на культурологічний аспект концепту, розглядаючи його як згусток культури у свідомості людини. Вивчення концептів як складників мовних картин світу дає уявлення про національний склад мислення та особливості менталітету спільноти.

Обраний нами концепт особливо цікавий для аналізу з позицій сучасних лінгвістичних розвідок, зокрема соціолінгвістики, оскільки він є визначальним у формуванні стереотипного уявлення про британську спільноту. Arrogance вважається однією з національних рис британців, тому доцільним буде дослідження цього концепту з урахуванням індивідуальних цінностей особистості, а також етичних норм, правил і традицій британської спільноти з обов'язковим зверненням до політичної коректності.

Незважаючи на те, що поняття концепту можна вважати усталеним у лінгвістиці, його зміст суттєво варіює в концепціях різних наукових шкіл та окремих учень. Проблемою аналізу концепту займалися багато лінгвістів. Зокрема, лінгвістичний підхід до його розуміння представлений у працях С. О. Аскольдова, Д. С. Лихачова, В. В. Колесова, А. Вежицької. Із погляду когнітивної лінгвістики концепт досліджували О. С. Кубрякова, Й. А. Стернін, З. Д. Попова. Культурологічний підхід до аналізу концептів застосовують Ю. С. Степанов, Г. Г. Слишкін, В. І. Карасик, а лінгвокультурний – простежуємо в наукових розвідках В. М. Телії, С. Г. Воркачова та В. А. Маслової.

Актуальність роботи визначається особливим місцем концепту ARROGANCE в концептуальній картині світу британців та його значущістю як для окремої мовної особистості, так і для мовної спільноти загалом. Це зумовлює потребу поліаспектного аналізу концепту ARROGANCE, який раніше не виступав об'єктом лінгвістичних досліджень. Національна специфіка концепту може стати причиною комунікативних непорозумінь під час міжкультурних контактів. Отже, дослідження особливостей концепту та його мовної репрезентації сприятиме глибшому розумінню британської картини світу, а також дасть змогу розпізнавати різні вияви зверхності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця виконана в аспекті профільних досліджень, які здійснює кафедра прикладної лінгвістики на факультеті іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в межах наукової теми “Функціонування мовних

одиниць у когнітивно-дискурсивній парадигмі”, яку затверджено вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 9 від 02 березня 2011 року). Тему дисертації затверджено (протокол № 6 від 27 грудня 2012 року) та уточнено (протокол № 8 від 29 червня 2017 року) вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Мета дисертаційної праці – дослідити вплив соціологічних, етнічних, національних чинників на формування одного з базових концептів британської культури – концепту ARROGANCE, особливості його функціонування та вербалізації в різних типах британського дискурсу.

Досягнення цієї мети передбачає виконання таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичні підходи до дослідження концептів та особливостей їх вербалізації;
- окреслити основні диференційні ознаки концепту ARROGANCE;
- розкрити об’єктивацію концепту на лексико-семантичному й фразеологічному рівнях;
- установити асоціативне поле досліджуваного концепту;
- з’ясувати основні соціологічні та етнокультурні причини виникнення й функціонування концепту ARROGANCE у британській картині світу.

Об’єкт дослідження – концепт ARROGANCE у британській картині світу.

Предмет аналізу – лінгвальні та соціолінгвальні особливості вербалізації концепту ARROGANCE в англійській мові.

Матеріалом дослідження слугували дані електронного тезаурусу WordNet, тлумачних, синонімічних та фразеологічних словників англійської мови, а також тексти художніх творів британських письменників, есе, публіцистичні статті й інтернет-видання. Корпус лексикографічного матеріалу охоплює 31 джерело. Ілюстративний матеріал включає фрагменти 44 оригінальних художніх творів та 12 публіцистичних творів британських авторів. У дослідженні використано матеріали 13 інтернет-видань, а також результати двох британських національних опитувань. Проаналізовано 95 лексичних одиниць та 50 фразеологічних одиниць, які вербалізують концепт ARROGANCE.

Теоретико-методологічну базу дослідження склали здобутки українських і зарубіжних учених у галузях когнітивістики, соціолінгвістики, семантики мови, лінгвокультурології, етнолінгвістики, міжкультурної комунікації. Це, зокрема, праці А. Вежбицької, М. Ф. Алефіренка, Г. Г. Слишкіна, С. Г. Воркачова, присвячені вивченню проблем лінгвокультурології, студії С. А. Жаботинської, В. І. Карасика, Й. А. Стерніна щодо методів концептуального аналізу та проблем типології концептів, наукові розвідки В. А. Маслової, А. М. Приходька, М. Шварц, Дж. Лакоффа, М. М. Болдирева, Р. Джекендоффа, Р. Лангакера в галузі лінгвістичної та когнітивної семантики. Актуальними для дослідження стали філософські ідеї Г. В. Ф. Гегеля, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Г. Фреге, І. Канта, Ф. Ніцше, А. М. Книгіна.

Мета і завдання дисертаційної праці зумовили вибір **методів дослідження**. Головний підхід до виконання наукової розвідки – *соціолінгвальний*, що передбачає

аналіз соціального та національного аспекту семантики мовних одиниць. Використано такі методи дослідження: *метод аналізу словникових дефініцій* – для встановлення основних значень імені концепту; *компонентний аналіз* – для визначення лексико-семантичної структури та виокремлення семантичних маркерів концепту; *концептуальний аналіз* – для встановлення національної специфіки вербалізованого концепту; *контекстуальний аналіз* – для виявлення вербалізації концепту на мовленнєвому рівні; *соціолінгвальний аналіз* – для встановлення зв'язку між національними особливостями й мовною реалізацією концепту; *історичний аналіз* – для визначення особливостей соціально-історичних чинників формування досліджуваного концепту; *асоціативний експеримент* – для встановлення асоціативного поля концепту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній *уперше*:

- здійснено комплексний аналіз вербалізації концепту ARROGANCE на лексичному та фразеологічному рівнях;
- окреслено диференційні ознаки концепту ARROGANCE;
- за допомогою асоціативного експерименту встановлено асоціативне поле досліджуваного концепту;
- обґрунтовано місце концепту ARROGANCE у британській картині світу;
- досліджено динаміку формування концепту ARROGANCE крізь призму соціально-історичних змін у британському суспільстві;
- з'ясовано основні соціальні причини виникнення й функціонування концепту ARROGANCE у британській спільноті.

Наукова новизна одержаних результатів може бути узагальнена в таких **положеннях**:

1. Концепт ARROGANCE об'єктивується в мові значним корпусом лексичних та фразеологічних одиниць, у семантиці яких відображено особливості цього концепту, релевантні для британської мовної спільноти. Ураховуючи особливості основних вербалізаторів концепту ARROGANCE, робимо висновок, що його основними диференційними ознаками є негативна конотація, надмірність вияву якості, перебільшення власних можливостей, применшення значення інших, суб'єктивність суджень.

2. Досліджуваний концепт посідає чільне місце в британській картині світу. Зверхність – одна з основних генералізованих ознак національного менталітету британців. Про значущість концепту в британській лінгвокультурі свідчать висока номінативна щільність концепту в художніх творах, публіцистичних виданнях, а також стійкість національних стереотипів щодо зверхності британців.

3. Концепт ARROGANCE – складне ментальне явище, що включає декілька статусних ознак: якість (*quality*), стан (*state, condition*), вияв якості (*display*), поведінку (*behaviour*), ставлення (*attitude*), дію (*act*) та звичку (*habit*). Із погляду основних підходів до трактування поняття зверхності (філософського, етичного, соціопсихологічного) концепт містить інтегральну негативну конотацію.

4. Різноманіття способів репрезентації концепту відображене в контекстах різних епох – від періоду становлення британської нації до сучасності, – що дає

змогу проаналізувати чинники виникнення та види вияву зверхності в британському суспільстві. Досліджуваний концепт сформовано під впливом імперського менталітету, соціальної стратифікації британського суспільства й гендерної політики країни.

5. Представники британської спільноти асоціюють зверхність (*arrogance*) з інтелектом, владою, високим соціальним статусом, фінансовим становищем і прагненням до визнання. Зазначені асоціації вважаємо основними чинниками виявів зверхності в сучасному британському суспільстві.

Теоретичне значення дисертаційної праці визначає внесок у розкриття питань концептуалізації дійсності та її національної специфіки. Запропонована модель опису вербалізації концепту ARROGANCE може бути екстрапольована на дослідження будь-яких національно маркованих концептів у картині світу. Окремі аспекти дисертації є внеском у теорію соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики, лінгвоконцептології. Результати дослідження поглиблюють розуміння концепту з позиції соціолінгвістики, виявляють механізми впливу конкретних соціальних чинників на формування та розвиток концепту, а також збагачують дослідницьку парадигму лінгвістики новими знаннями про британську картину світу й специфіку концептуалізації зверхності в британській спільноті.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати будуть корисними для застосування в навчальному процесі за лінгвістичними напрямками. Зокрема, вони можуть бути використані під час викладання теоретичних курсів із соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвоконцептології, лінгвокультурології, етнолінгвістики, лексикології, під час розроблення спецкурсів із лінгвокраїнознавства, теорії та практики міжкультурної комунікації, а також у навчально-методичній роботі, укладанні посібників і в науково-дослідницькій діяльності студентів та аспірантів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційної праці були представлені на міжнародних наукових конференціях: “Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень” (м. Луцьк, 2013 р.); “Современная наука: тенденции развития” (м. Будапешт, 2013 р.); “Взаємодія етнічних і планованих мов у контексті міжнародної інтеграції” (м. Луцьк, 2013 р.); “Пріоритети германського та романського мовознавства” (м. Луцьк, 2014 р.); “Язык и культура” (м. Новосибірськ, 2014 р.); “Мова та література у полікультурному просторі” (м. Львів, 2015 р.). Окремі розділи і дисертація загалом апробована на засіданнях кафедри прикладної лінгвістики та вченої ради факультету іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (2012-2017 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 13 одноосібних публікаціях, серед яких 8 – у фахових виданнях України, 2 – у закордонних (Угорщина, Польща), 3 – матеріали наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,9 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаних

джерел (277 позицій), списку лексикографічних джерел (33 позиції), списку джерел ілюстративного матеріалу (80 позицій) та додатка. Загальний обсяг роботи – 220 сторінок, основний текст – 171 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми й актуальність дослідження, об'єкт і предмет аналізу, встановлено мету й завдання, окреслено теоретичну та практичну значущість роботи, описано методологічний алгоритм дослідження, визначено положення, винесені на захист, подано інформацію про апробацію результатів роботи, а також описано структуру дисертації.

У першому розділі “**Теоретико-методологічні основи дослідження концептів**” розглянуто поняття *концепт* у контексті лінгвістичних досліджень, систематизовано основні погляди на типологію концептів, узагальнено підходи до проблеми розбіжності в трактуванні концепту, поняття й значення, розглянуто визначення концепту у філософській парадигмі, проаналізовано способи вербальної об'єктивації концептів як складників картини світу, окреслено методи дослідження.

Термін “концепт” застосовують у різноманітних галузях сучасної лінгвістичної науки. Кожна галузь лінгвістики має власний підхід до розуміння природи концепту та його співвіднесення з іншими явищами. У дисертаційній праці доцільно використовувати визначення концепту як ментального утворення, яке увібрало досвід мовної спільноти й відображає результати історичного розвитку суспільства. Також концепт вважаємо специфічним осмисленням дійсності у свідомості представників певної соціальної групи. У змісті будь-якого концепту з часом відбуваються зміни, зумовлені особливостями суспільно-політичних, соціально-економічних і культурних умов, що підвищує актуальність соціолінгвістичних досліджень реалізації концепту в національній картині світу.

Установлено, що етнокультурна й соціокультурна специфіка концепту полягає не лише в мовних значеннях, за допомогою яких він позначається, а й у самому концепті. Концепти, які відображають особливу логіку носіїв лінгвокультури, є ключами до розуміння цінностей конкретного соціуму, умов життя людей, стереотипів їхньої поведінки. **Соціокультурний концепт** у мовній свідомості представлено як багатовимірну сітку значень, виражених лексичними, фразеологічними, паремійними одиницями, прецедентними текстами, етикетними формулами, а також комунікативними тактиками, які відображають фрагменти соціального життя (Е. Верещагин, В. Костомаров).

Суттєвим у розумінні концепту, його диференційних і кваліфікаційних ознак є **розмежування концепту й поняття**. Концепт як поняттєва категорія, на відміну від поняття, є об'єктом вивчення не філософії, а лінгвофілософії. За поняттям стоять реалія, речова субстанція. За концептом – не лише предметна віднесеність, але й слово, що є ім'ям реалії. Поняття зазвичай утілюється в найближчому

значенні слова, тоді як концепт – це зміст поняття, культурний смисл слова, навіяний реалією.

Оскільки концепти є здебільшого багаторівневими утвореннями й характеризуються комплексом ознак, то будь-який концепт одночасно можна класифікувати за кількома параметрами. Найбільш поширеними є способи **типології концептів** за такими класифікаційними ознаками: походженням (споконвічні та запозичені), розвитком структури (концепти, що розвиваються, і ті, що застигли в розвитку), сталістю базової структури (постійні й трансформовані), первинністю (первинні та похідні), актуальністю (провідні та другорядні), характером сприйняття концептів людиною (вербалізовані й невербалізовані). Щодо дискурсу як середовища мовного існування концептів виокремлюють побутові, наукові й художні концепти. Усі концепти, які об'єктивуються в мові, можна розподілити на базові, концепти-дескриптори й концепти-релятиви.

Концепти об'єктивуються за допомогою мовних засобів, які утворюють номінативне поле концепту. До номінативного поля входять прямі й похідні номінації концепту, спільнокореневі слова, одиниці різних частин мови, пов'язані словотвірно з основними вербалізаторами, контекстуальні синоніми, стійкі словосполучення, індивідуально-авторські номінації, фрази, що включають ім'я концепту, вільні словосполучення, що номінують ознаки концепту, суб'єктивні словесні дефініції, тематичні, публіцистичні, художні тексти, які розкривають зміст концепту. Зміст концепту виражається не тільки словом. Усі характеристики концепту можна розкрити лише за допомогою сукупності мовних засобів, тому для дослідження складних соціокультурних концептів звертаються до аналізу тексту.

Філософське розуміння концепту полягає в тому, що концепт є фундаментальною й вихідною формою мислення, в основу якого покладено когнітивний та перцептивний досвід. Лінгвістика може послуговуватися філософським осмисленням концепту як потенції, нерозділеного згустку смислів, ідеї, що отримує своє буття в безкінечній актуалізації.

Явище *arrogance* є цікавим об'єктом дослідження в соціології, психології, філософії та інших суспільних науках, оскільки існують причини, що зумовлюють його виникнення й функціонування в різних виявах суспільного життя. Соціологи розглядають зверхність як прагнення перевершувати інших, внутрішньо змагаючись із ними для того, щоб отримати схвалення. Із погляду психології зверхність визначається як презирливе поведіння або як гіперболізоване почуття власної гідності. Ця якість формується на основі переоцінки особистістю власних чеснот і можливостей, надмірно високої думки про себе. У класовому суспільстві існують філософські та етичні вчення, які теоретично обґрунтовують зверхність у ставленні до “натовпу” (теорія “надлюдей” Ф. Ніцше, концепція “обраних” А. Бергсона). Отже, **ключовими чинниками зверхності** виступають успіх у досягненні й утриманні влади, укріплення особистого авторитету, надмірна увага до себе, упевненість у своїх судженнях, зневага до критики, відчуття всемогутності

та власної інтелектуальної переваги у зв'язку з отриманням певного рівня знань чи майстерності, завищена самооцінка та самовпевненість.

У другому розділі “**Вербальна репрезентація концепту ARROGANCE в англійській мові**” здійснено аналіз об'єктивації концепту на лексико-семантичному та фразеологічному рівнях, наведено й узагальнено результати асоціативного експерименту, досліджено асоціативне поле концепту ARROGANCE.

Основними етапами дослідження концепту є аналіз та опис семантики мовних засобів, що входять у номінативне поле концепту, когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів – виявлення когнітивних ознак, що формують досліджуваний концепт як ментальну одиницю.

Етимологічний складник концепту визначається внутрішньою формою слова, що виступає ключовим репрезентантом концепту. Іменем концепту є в цьому випадку лексема *arrogance*, що утворилася від *arrogate* ‘*take or claim (something) without justification*’ (Merriam-Webster Dictionary, 2010). Лексема *arrogate* була запозичена із старофранцузької *arrogance*, що, у свою чергу, походить від латинського *arrogantia* ‘*assuming, overbearing, insolent*’. Іменник *arrogantia* є похідним від латинського дієслова *arrogare* ‘*to claim for oneself, assume*’ (Online Etymology Dictionary). Окрім лексеми *arrogance*, найбільш уживаними для вираження зверхності є слова *vain, conceit, haughtiness, insolence*.

Компонентний аналіз лексем на позначення концепту ARROGANCE дав змогу виділити його основні семантичні маркери (таблиця 1).

	High Opinion of Oneself	Overbearing/ Excessive pride	False Claim, Presumption	Exaggerated Self-importance	Negative Connotation
Arrogance	+	+	+	+	+
Vain	+	+	+	+	+
Conceit			+		
Haughtiness	+			+	+
Insolence	+			+	+
Hubris	+	+	+	+	+

Таблиця 1. Семантичні маркери концепту ARROGANCE

У результаті дослідження етимології лексем на позначення ARROGANCE можна зробити висновок про те, що, незважаючи на певні семантичні відхилення, усі ці лексеми містять інтегральну негативну конотацію позначуваного явища. Спільною семантичною ознакою є ідея про хибне утвердження своєї переваги над іншими, переоцінка власних можливостей.

На основі словникових дефініцій імені концепту, котрі розкривають логіко-предметний зміст слова, встановлено основні диференційні ознаки концепту ARROGANCE:

- негативна конотація (виявляється, зокрема, через лексеми *rude, unpleasantly proud, offensive, overbearing*);

- переоцінка власних можливостей (сема “перебільшення” притаманна багатьом дефініціям імені концепту й виражається через атрибутиви *exaggerated*, *excessive*, прикметник вищого ступеня порівняння *better*, прислівник *more*);
- суб’єктивність сприйняття власного образу (виражається за допомогою лексем *undue*, *presumptuous claim*, *belief*, *assumption*).

Проаналізовані визначення лексеми *arrogance*, що номінує концепт, містять його основні статусні ознаки. Концепт ARROGANCE визначається як якість (*quality*), стан (*state*, *condition*), вияв якості (*display*), поведінка (*behaviour*), ставлення (*attitude*), дія (*act*) та звичка (*habit*). У цьому полягає відмінність у трактуванні *arrogance* як індивідуальної особливості, притаманної людині, чи міжособистісного явища, а також як пасивного стану чи якості, що набуває активного вияву.

Синтагматичний аналіз матеріалу було здійснено на основі суцільної вибірки з фрагментів художніх творів британської літератури та даних британського національного корпусу й виявлено 3 типи сполучуваності для лексеми *arrogance*:

- вербальна синтагма: *Verb + arrogance*, *Verb + arrogant*
*Far from **breeding arrogance**, Oxford is actually pretty good at giving you a healthy dose of humility* (B. Deaner).
- ад’єктивна синтагма: *Adjective + arrogance*
Oh monstrous arrogance: Thou lyeest, thou thred, thou thimble, Thou yard three quarters, halfe yard, quarter, naile, Thou Flea, thou Nit, thou winter cricket thou: Brau'd in mine owne house with a skeine of thred (W. Shakespeare, *Taming of the Shrew*).
- номінальна синтагма: *arrogant + Noun*
*Whereof thy proud Childe (**arrogant man**) is puft, Engenders the blacke Toad, and Adder blew* (W. Shakespeare, *Timon of Athens*).

Синонімічний ряд досліджуваного концепту є досить широким, оскільки включає як абсолютні, так і стилістичні та ідеографічні синоніми. Тому було виокремлено декілька лексичних груп відповідно до відтінків значення *arrogance*, які вони передають:

- *excessive pride* (*hubris*, *cockiness*, *immodesty*, *loftiness*, *vanity*);
- *assertion of importance* (*pretention*, *pomposity*, *ostentation*, *imperiousness*, *superciliousness*, *supremacy*, *haughtiness*, *superiority*, *condescension*);
- *exaggerated self-opinion* (*presumption*, *lordliness*, *overconfidence*, *contemptuousness*, *crust*, *highness*, *grandeur*, *majesty*);
- *egotism* (*ego*, *conceit*, *airs*, *narcissism*, *self-admiration*, *self-exaltation*, *smugness*, *snottiness*);
- *boastfulness* (*chutzpah*, *braggadocio*, *big talk*, *showoff*, *flamboyance*);
- *behaving in rude way, disrespect* (*snobbishness*, *ridicule*, *insolence*, *bluster*, *snobbery*, *brass*, *gall*, *cheek*, *impudence*, *swagger*, *cold shoulder*, *disdain*);
- *patronization* (*patronage*, *indulgence*);

- *aloofness* (*aloofness, detachment, clannishness, cliquishness, exclusiveness*) (Roget's New Millennium Thesaurus).

Понятійний компонент концепту ARROGANCE представлено у вигляді польової моделі. **Ядро семантичного поля** включає дві семи: 1) *arrogance* як риса особистості, яка виявляє зухвалу гординю – *pride, hubris, vanity, vain, conceit, contempt*; 2) характеристика зухвалої поведінки, вияв завищеної самооцінки – *presumption, lordliness, overconfidence, contemptuousness, disdain, pomposity, pretention*.

Ближня периферія семантичного поля представлена такими семами: 1) “егоїзм” – *ego, egotism, self-love*; 2) “снобізм” – *snobbishness, ridicule, insolence, bluster, snobbery, brass, gall, cheek, impudence, swagger, cold shoulder, disdain*; 3) “зухвалість” – *chutzpah, braggadocio, big talk, showoff, flamboyance, cockiness, immodesty*.

До **дальньої периферії** можна віднести такі групи лексем: 1) *patronage, indulgence*; 2) *aloofness, detachment, clannishness, cliquishness, exclusiveness*.

Фразеологічні засоби мови є одним із основних джерел для соціолінгвального аналізу концептів, оскільки вони здебільшого будуються на стереотипах народної свідомості, відображаючи специфіку пізнавального досвіду того чи того етносу. Фразеологічний склад мови репрезентує в такий спосіб картину світу його носіїв.

На основі проаналізованих лексичних одиниць, що вживаються для вираження концепту ARROGANCE, та дефініцій імені концепту було здійснено вибірку фразеологічних одиниць, що більшою чи меншою мірою характеризують зверхнє ставлення, перебільшення власної значущості у ставленні до інших. Проведений **аналіз фразеологічних одиниць** дозволив виділити декілька семантичних груп:

- ФО із семою *big*. Для того, щоб передати надмірну ознаку вираження концепту, у складі фразеологічних одиниць вживається прикметник *big* – ‘великий’: *be too big for one's breeches, be too big for ones boots, the big I am*.
- ФО із семою *high*. Прикметник *high* часто використовувався у складі фразеологізмів для підкреслення зверхності через високе соціальне становище: *get on high horse, mount on one's high horse, ride a high horse, high hat, hoity-toity, high and mighty, high headed, on the high ropes, high in the instep*.
- ФО на позначення зверхності внаслідок належності до вищих класів суспільства: *put on the dog, put on the ritz, beggar on horseback, high hat*.
- ФО, що відображають фізіологічні/поведінкові ознаки зверхності. Під час опису людини, що гордиться собою та зверхньо ставиться до інших, домінує образ піднятої голови. У складі групи фразеологізмів на позначення поведінкових ознак можна виділити ряд синонімічних ФО, до складу яких входить лексема *head*: *rear one's head, lift up one's head, hold up one's head, toss the head, swollen headed*. Ознака “задертого” вгору носа формує групу фразеологізмів, до складу яких входить лексема *nose*: *look down one's nose, to have one's nose in the air, to be with nose in the air, stick nose up, toffee nosed*.

Окремо виділяємо групу фразеологізмів на позначення концепту ARROGANCE із лексемою *air*. Окрім ФО *nose in the air*, до неї відносимо фразеологізми *airs, put on airs, airs and graces*.

- ФО на позначення завищеної самооцінки: *be full of oneself, think one is a lord of the manor, as if you owned the place, think the (whole) world revolves around you, have a lot to say for yourself, be legend in one's mind, throw your weight around*.
- ФО з компонентом *proud*: *as proud as Lucifer, as proud as Punch, proud as peacock, proud-stomached*.

Отже, аналіз 50 фразеологізмів на позначення зарозумілості дає змогу виділити характерні ознаки, притаманні концепту ARROGANCE у британській лінгвокультурі.

Ефективне дослідження соціокультурного концепту повинне враховувати не тільки семантику слів, що вербалізують концепт, але й мовні стереотипи, специфічні риси менталітету, що виявляються за допомогою асоціацій. Асоціативне поле є специфічною когнітивною структурою мовленнєвої свідомості, яка бере участь у формуванні лінгвістичної картини світу. Дослідження асоціативного поля концепту дозволяє проаналізувати відображення концепту у свідомості носія культури, індивідуальні оцінки та культурні стереотипи.

Для того, щоб з'ясувати місце концепту в британській картині світу та дослідити витлумачення зарозумілості різними соціальними групами, було проведено вільний асоціативний експеримент. Мета експерименту полягала у виявленні асоціативних реакцій на слово-стимул *arrogance* у представників британської лінгвокультури.

Унаслідок експерименту було окреслено **асоціативне поле концепту ARROGANCE**. Аналіз асоціативного поля дозволив виділити основні смислові групи, що розкривають зміст концепту.

- **Гординя, пиха:** *potpous, up him/herself, haughty, superiority, stiff upper lip, pomposity, pride, prideful, haughty, hubris sense of superiority someone who is a bit up themselves, hauteur, conceit, vanity, contempt*.
- **Егоїзм, самозакоханість:** *narcisstic, egotistic, up him/herself, selfish, selfishness, self-importance self-regarding*.
- **Інтелект** (зокрема, у негативному сенсі – незнання, вузькість мислення): *ignorant, ignorance, close-minded, myopia stupidity, foolishness*.
- **Влада, високий соціальний статус:** *power, boss, upper-class, upper/lower/middle class higher in the hierarchy, managers, politicians, insubordination, patrician, nobility, aristocracy, conqueror, aristocratic, imperious, triumph, privilege, successor*.
- **Негативна якість особистості:** *unorganized, unethical, immoral, spoilt, unattractive sense of self-belief, impatience, personal quality (not a nice one), laziness, greed, cowardice, indifference, folly*.
- **Грубощі, образи, приниження інших:** *rude, rudeness, insensitive, failing to notice other people, ability to make others feel small and unconfident, racism,*

prejudice, underestimate others, not think about the feelings and concerns of other people, intolerance, humility, cruelty, brutality, ferocity, offensive, scorn, resentment, tyranny, hostility, hatred, injustice, humiliation, despise, insult, offend, irritate.

- **Упевненість у своїй правоті:** *self-confidence, conviction of one's own rightness, sense of entitlement, convinced he or she is right, always knows best.*
- **Прагнення до визнання:** *snob, loudness in expression, eager to make the effect but not noticing what the effect is, pretension, ambition.*
- **Гроші, багатство:** *confidence of money, sufficiency, wealth.*

Асоціативний експеримент дозволив проаналізувати особливості відображення концепту ARROGANCE у свідомості носіїв британської лінгвокультури, виявити емоційно-оцінну характеристику досліджуваного явища, виділити специфічні культурні стереотипи та виокремити набір ключових ознак концепту.

У третьому розділі “Соціолінгвальне наповнення концепту ARROGANCE у британській картині світу” розглянуто чинники формування британських картини світу, проаналізовано концепт ARROGANCE на основі класових, національних, мовних та гендерних ознак.

Британська мовна картина світу є вербалізацією концептосфери британців, яка може бути представлена як багатовимірне утворення зі складною структурою, що містить уявлення про світ різного ступеня категоризації, у тому числі універсальні (загальнолюдські) та національно-специфічні концепти. Звертаючись до проблеми сучасної ідентичності у Великобританії, учені використовують термін *britishness* – “британськість”, або “британство”, для позначення колективної ідентичності британців як національної громадянської ідентичності. Серед складників “британськості” виділяють імперську свідомість, монархію, традиціоналізм, географію, національну символіку, цінності, культурні звички та поведінку (О. Карнаухова, В. Fennell, J. Honey).

Британська картина світу формувалася під впливом історичних, соціальних та географічних чинників, які позначилися на концептосфері загалом та окремих концептах зокрема. Концепт ARROGANCE був сформований під впливом національного менталітету, соціальної стратифікації та гендерної політики країни.

Визначальним чинником, що формує британську картину світу, а відтак впливає й на творення культурних концептів, є британська класова система. Англійське суспільство має чітку класову ієрархію, що відображає багатовікові традиції. Для Британії ідея соціального класу є більш важливою, ніж етнічність. Люди часто характеризують себе як робітничий чи середній клас. Попри те, що мало хто відносить себе до вищого класу, у суспільстві є представники аристократії з успадкованим майном. Термін “соціальний клас” має комплексне значення і включає в себе соціальні, політичні та економічні виміри.

В англійській мові існують терміни, які застосовують щодо людей із нижчих соціальних класів, зокрема лексеми *bourgeoisie, great unwashed, hoi polloi, little people, plebeians, proles, rank and file, riffraff, the rabble, dregs of society, herd, sheeple.*

Наявність цих термінів засвідчує зверхність тих, хто вживає ці слова для номінації нижчих верств населення.

Зверхність на основі класової нерівності простежується також у британському сленгу. Наприклад, сленгове слово *chav* має конотацію зверхності стосовно тих, кого позначає. Уживається лексема зі значенням *a young lower-class person who displays brash and loutish behaviour and wears real or imitation designer clothes* (Oxford English Dictionary). Слово *pikey* у XIX ст. використовувалося на позначення бродяг, мандрівників, циган. Сьогодні воно вживається зі значенням *a lower-class person*, особливо для позначення представників молодіжних субкультур, і має, як правило, зневажливий відтінок.

Отже, класова нерівність часто викликає зверхнє ставлення людей із вищим соціальним становищем щодо нижчого класу. Це насамперед виражається за допомогою лексики з негативним, зневажливим забарвленням, яку використовують для позначення представників нижчого класу.

Явище лінгвальної зверхності розуміємо як прагнення до чистоти мови, на основі якого виявляється зверхність до людей, що припускаються помилок як в усному, так і в писемному мовленні. У Британії **лінгвальна зверхність** виявляється щодо акцентів та соціолектів. Вважається, що акцент є інтегральним ідентифікатором особистості, який вказує на її освіту, походження та належність до соціальної групи. Англійську мову в основному поділяють на елітну, яку часто називають *posh* (розкішний), і простонародну, діалектну. У той час як стандартна англійська (RP) визнається елітною, такі діалекти, як кокні, скауз, брумлі сприймаються як найменш інтелектуальні. Для того, щоб уникнути упереджень щодо акцентів, британці намагаються оволодіти правильною вимовою, що перетворюється в так званий лінгвістичний снобізм.

Лінгвальна зверхність найчастіше виражається за допомогою гумору, коли різниця в діалектах і варіантах англійської мови стає предметом жартів та анекдотів. Ще однією формою вираження лінгвістичної зверхності британців вважається переконання, що й за межами Британських островів усі повинні знати англійську мову, тому до іноземців можна звертатися англійською.

У британському менталітеті часто виділяють таку рису, як зверхність у ставленні до інших на основі національної належності. Британська імперія залишилася в минулому, проте переконання про вищість нації та зверхність до інших народів усе ще простежується в менталітеті британців. Національна зверхність виявляється в образливих прізвиськах, які британці дають іноземцям. Такі прізвиська зазвичай є наслідком національних стереотипів чи етнічних ярликів (Е. Горшунова). У їх основі – назви предметів побуту й культури, типових артефактів культури, національних продуктів чи торгових марок, а також гастрономічні преференції, зовнішність та поведінкові звички, риси національного характеру, історико-культурний досвід, типові власні імена тощо. Наприклад, вихідців з Індії в Британії називають *rag-head* та *fish-head*. Численною є група етнічних ярликів на позначення ірландців: *bogger*, *bog-hopper*, *bog-lander*, *bograt*, *bog-trotter*, *thick Mick*, *smoked Irish black*, *shamrock nigger*. Зневажливі прізвиська

щодо французів базуються на їхніх кулінарних уподобаннях (*frog, froggie, crouton*), а також на історичному минулому країни, зокрема участі в Другій світовій війні (*butterfingers, rifle-dropper, whiteflagger*).

Прикладом вираження національної зверхності британців є наявність у римованому сленгу кочні етнічних ярликів стосовно вихідців з Пакистану, Японії, Китаю та інших країн Азії. Наведені приклади співвідносяться з ярликами відповідних національностей (*wog, nip, chink, jap, paki*): *hedgehog – wog (derogatory term for foreigner); kitchen sink – chink (derogatory term for a Chinese person); tiddley wink – a Chinese person; widow's wink – chink, a Chinese person; rat trap – Jap, a Japanese person; micro-chip – Nip, a Japanese person*. Численна група назв етнічних ярликів використовується на позначення темношкірих людей і мотивована такою важливою антропологічною характеристикою, як колір шкіри. Римований сленг ґрунтується на лексемах *nigger, spade, coon*, які прямо чи опосередковано інтерпретуються через чорний колір.

Гендерна зверхність не є особливістю лише британського менталітету. Проблема гендерної нерівності – інтернаціональна, виявляється в усіх країнах більшою чи меншою мірою. Проте в британській картині світу вираження гендерної зверхності має свої особливості, які проявляються під час дослідження концепту ARROGANCE.

Найбільш гостро гендерна проблема в британському суспільстві постала у вікторіанську епоху. Зверхнє ставлення до жінки описує Джейн Остін у романі “Pride and Prejudice”. Проаналізовано приклади з твору, які свідчать про типову класову та гендерну нерівність тогочасного британського суспільства. У 1929 році Вірджинія Вулф опублікувала феміністичне есе “A Room of One’s Own”, де прагнула пояснити причини зверхнього ставлення чоловіків до жінок, яке впродовж тривалого часу панувало в європейському та, зокрема, британському суспільстві. Описуючи гендерну зверхність, письменниця оперує опозицією лексем *superior-inferior*.

Сьогодні ситуація з гендерною нерівністю все ще залишається проблемою в британському суспільстві. Хоча 39% жінок Британії вважають, що поняття “фемінізм” застаріло, на думку 41% жінок, чоловіки домінують у суспільстві, і лише 16% вважають, що жінки досягли повної гендерної рівності з чоловіками (The Telegraph). Англійська письменниця та журналіст видання The Times Кейтлін Моран проблему гендерної нерівності в суспільстві вбачає у протиставленні *man as «normal» – women as «other»* (С. Moran, How to Be a Woman).

Свідченням гендерної зверхності є популярність серед британської молоді *lad culture*. *Lad culture* (від *lad* – хлопець, парубок) – це британська молодіжна субкультура, поширена здебільшого серед представників середнього класу, що характеризується пропагандою насильства та сексизму. Аналіз пейоративної лексики, яку чоловіки вживають стосовно жінок, дав змогу виділити три семантичні групи:

- сленг, що виражає ставлення до жінки як до сексуального об’єкта (*chick, bird, totty*);

- лексика зі значенням *loose woman (slapper, slag, scrubber, sket, trollop, four by four (cockney slang for «whore»), tom;*
- жаргонізми зі значенням *unattractive woman (boiler, minger, moose, daft cow, swamp donkey).*

Існування такого різноманіття жаргонізмів та вульгаризмів для зневажливого, образливого позначення жінки засвідчує те, що гендерна зверхність все ще посідає помітне місце в британській картині світу.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні виділено та описано основні способи вербалізації концепту ARROGANCE у британській картині світу, змодельовано його структуру. Концепт виступає як специфічне осмислення дійсності у свідомості представників певної соціальної групи та втілення культури у свідомості людини.

Концепт ARROGANCE визначено як абстрактний концепт та розглянуто з позиції лінгвістичних досліджень, а також з погляду соціології, психології та філософії. За історико-культурологічним параметром досліджуваний концепт відносимо до загальнокультурного, соціального, оскільки він притаманний особам незалежно від етнічного походження чи національної належності. Репрезентація цього концепту в британській картині світу включає національно-специфічних компонентів.

Установлено, що концепт ARROGANCE містить інтегральну негативну оцінку, що бере початок у філософсько-етичному розумінні зверхності. Існує зв'язок між явищем зарозумілості та відчуттям винятковості, обдарованості, бажанням відмежуватися від натовпу, прагненням до влади.

Виокремлено основні диференційні ознаки концепту. На поведінковому рівні – це надмірність у вияві гордості, висока думка про себе, перебільшення власних можливостей, протиставлення себе іншим, суб'єктивність сприйняття себе в порівнянні з іншими. Серед статусних ознак концепту виділяємо якість, стан, вияв якості, поведінку, ставлення, звичку.

Проведене дослідження об'єктивації концепту ARROGANCE на лексико-семантичному рівні свідчить про те, що його вербалізатори містять інтегральну негативну конотацію позначуваного явища.

У побудованій польовій моделі семантичного поля концепту ARROGANCE чітко простежуються ядро, що включає два семантичні мікрополя: *arrogance* як риса особистості, яка виявляє зухвалу гординю, та характеристика зухвалої поведінки, вияв завищеної самооцінки. Ближня периферія представлена семами “егоїзм”, “снобізм” і “зухвалість”. До дальньої периферії належать семи “патронаж”, “покровительство” та “відчуженість”, “замкнутість”, які опосередковано свідчать про наявність зверхнього ставлення.

На відміну від лексичних вербалізаторів, які репрезентують зарозумілість через внутрішні риси особистості, у фразеологічних одиницях відображено

зовнішні вияви та характеристики позначуваного явища. Виокремлено групи фразеологізмів за критерієм опису поведінкових ознак, що вказують на вияви зверхності. Численною є група фразеологічних одиниць, що ґрунтуються на ознаках високого соціального статусу та стилю життя вищих класів. Як на лексичному, так і на фразеологічному рівні вербалізації досліджуваній концепт набуває переважно негативного аксіологічного статусу.

У результаті асоціативного експерименту встановлено негативне сприйняття концепту ARROGANCE представниками британської лінгвокультури й окреслено асоціативне поле концепту. Різноманіття реакцій, отриманих на слово-стимул *arrogance*, свідчить про комплексність і неоднозначність концепту ARROGANCE, залежність його трактування від соціальних та психологічних чинників.

Асоціативне поле слова *arrogance* доповнює досліджуваний концепт його національно-специфічним розумінням у британській спільноті. Її представники вважають зверхність близькою до гордині та пихи, а також егоїзму й самозакоханості. Підкреслюється зв'язок зарозумілості з інтелектуальним рівнем індивіда, причому зверхня людина зазвичай сприймається не як та, що має інтелектуальну перевагу, а навпаки – мислить вузько, поводить зверхньо через обмеженість. У британській спільноті концепт ARROGANCE пов'язують із владою, високим соціальним статусом та грошима. Зарозумілість виявляється, на думку учасників експерименту, у грубоощах, образах та впевненості у своїй беззаперечній правоті.

Установлено основні особливості британського менталітету та чинники виникнення й функціонування досліджуваного нами концепту. Серед них виокремлюємо ізольоване географічне положення, острівний менталітет, соціальну стратифікацію, імперський дух, прагнення до лідерства в міжнародній сфері. Кожен із цих чинників сприяв становленню національно-специфічних особливостей концепту ARROGANCE у британській свідомості.

Чітка класова ієрархія спричинила виникнення зверхнього ставлення до представників нижчих верств населення. Престиж англійської мови на світовому рівні зумовив формування лінгвальної зверхності до соціальних та територіальних діалектів англійської мови на Британських островах та за їх межами. Національну зверхність, яка домінувала в менталітеті за часів Британської імперії, спостерігаємо під час аналізу сучасних національних стереотипів британців. Вона виявляється у формі насмішок і глузувань у ставленні до іноземців. Гендерний аспект концепту ARROGANCE виявляється в жартах, образливій лексиці, яка використовується для позначення жінок.

Засоби вербалізації концепту ARROGANCE відображають негативне ставлення до зарозумілості та її виявів. Проте риса зарозумілості притаманна британському менталітету й простежується в різних сферах суспільного життя. Незважаючи на те, що британці негативно ставляться до виявів зверхності, у їхньому суспільстві зберігаються соціальні та психологічні чинники її виникнення. Отже, концепт ARROGANCE посідає важливе місце в британській картині світу.

Перспективу дослідження вбачаємо в поглиблених наукових розвідках особливостей вербалізації концепту ARROGANCE у різних типах дискурсу, а також розгляді суміжних понять *pride*, *self-confidence* та засобів їх вербалізації в англійській мові.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Єфимчук Г. О. Лексико-семантичні особливості репрезентації концепту ARROGANCE в англійській мові. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Філологічні науки»*. Луганськ : ЛНУ, 2013. №9. С. 218–222.
2. Єфимчук Г. О. Класифікаційні параметри коцепту ARROGANCE. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2013. С. 39–41.
3. Єфимчук Г. О. Концепт ARROGANCE як предмет соціолінгвістичних досліджень. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів*, м. Луцьк, 14–15 трав. 2013 р. Луцьк, 2013. С. 154–155.
4. Єфимчук Г. О. Структура лінгвокультурного концепту ARROGANCE в англійській мові. *Science and Education: a New Dimension. Philology*. Budapest, 2013 Vol.4. P. 28–32.
5. Єфимчук Г. О. Репрезентація концепту ARROGANCE в англійському дискурсі. *Збірник «Нова філологія»*. Запоріжжя : ЗНУ, 2013. С. 27–29.
6. Єфимчук Г. О. Фразеологічні засоби репрезентації концепту ARROGANCE у британській лінгвокультурі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2013. С. 45–48.
7. Єфимчук Г. О. Концепт ARROGANCE у британській картині світу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2014. С. 18–21.
8. Єфимчук Г. О. Лінгво-філософський та соціолінгвістичний аспекти дослідження концепту ARROGANCE. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Германська філологія»*. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2014. Вип. 690–691. С. 207–210.
9. Єфимчук Г. О. Лінгвістичні методи дослідження лінгвокультурного концепту (на прикладі концепту ARROGANCE). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Філологія»*. Вип. 12. Одеса : Міжнар. гуманіт. ун-т, 2014. С. 84–87.

10. Єфимчук Г. О. Способы классификации абстрактных концептов (на примере абстрактного концепта ARROGANCE). *Язык и культура* : сборник материалов XI междунар. науч.-практ. конф., г. Новосибирск, 2 апр. 2014 г. / под ред. С. С. Чернова. Новосибирск, 2014. С. 162–167.

11. Єфимчук Г. О. ARROGANCE як лінгвокультурний концепт та особливості його дослідження. *Мова та література у полікультурному просторі*: матеріали міжнар. наук. конф., м. Львів, 13–14 лют. 2015 р. Львів, 2015. С. 112–115.

12. Єфимчук Г. О. Особливості вербальної об'єктивації лінгвокультурного концепту ARROGANCE. *Актуальні питання іноземної філології*: наук. журн. / гол. ред. І. П. Біскуб. Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2015. № 3. С. 61–66.

13. Yefymchuk H. The Conception of Arrogance in British Picture of the World. *Language – Culture – Politics. International Journal*. / ed. by T. Zygmunt. Chelm, 2016. Vol. 1. P. 177–186.

АНОТАЦІЯ

Єфимчук Г. О. Лінгвальні та соціолінгвальні особливості вербалізації концепту ARROGANCE у британській картині світу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2018.

У дисертації здійснено комплексне дослідження концепту ARROGANCE у британській картині світу. Систематизовано основні засади визначення та типології концептів. Узагальнено підходи до проблеми розбіжності в трактуванні концепту, поняття й значення, на основі яких зроблено висновок про доцільність розмежування цих термінів. Розглянуто визначення концепту у філософській парадигмі та можливості його використання в лінгвістичних дослідженнях. Проаналізовано способи вербальної об'єктивації концептів як складників картини світу.

Здійснено аналіз об'єктивації концепту ARROGANCE на лексико-семантичному та фразеологічному рівнях. Виокремлено домінуючі ознаки досліджуваного концепту. Проведено вільний асоціативний експеримент та встановлено національно-специфічне розуміння концепту ARROGANCE у британській спільноті. Виокремлено чинники формування британської картини світу. Досліджено засоби репрезентації класової, національної, гендерної та лінгвістичної зверхності.

Ключові слова: концепт, картина світу, вербалізація, номінативне поле концепту, асоціативне поле концепту, лексико-семантична об'єктивація, фразеологічна об'єктивація, соціокультурний концепт, концепт ARROGANCE.

АННОТАЦИЯ

Ефимчук Г. О. Лингвальные и социолингвальные особенности вербализации концепта ARROGANCE в британской картине мира. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Запорожский национальный университет. – Запорожье, 2018.

В диссертации осуществлено комплексное исследование концепта ARROGANCE в британской картине мира. Систематизированы ведущие подходы к определению и типологии концептов. Обобщены подходы к проблеме различия между концептом, понятием и значением, на основании которых сделан вывод о целесообразности разграничения этих терминов. Рассмотрены определения концепта в философской парадигме и возможности его использования в лингвистических исследованиях. Проанализированы способы вербальной объективации концептов как составных частей картины мира.

Осуществлен анализ объективации концепта ARROGANCE на лексико-семантическом и фразеологическом уровнях. Выделены доминантные признаки исследуемого концепта. Проведен свободный ассоциативный эксперимент и определено национально-специфическое понимание концепта ARROGANCE в британском обществе. Выделены факторы формирования британской картины мира. Исследованы средства репрезентации классового, национального, гендерного и лингвистического превосходства.

Ключевые слова: концепт, картина мира, вербализация, номинативное поле концепта, ассоциативное поле концепта, лексико-семантическая объективация, фразеологическая объективация, социокультурный концепт, концепт ARROGANCE.

SUMMARY

Halyna Yefymchuk Lingual and Sociolinguistic Peculiarities of the Verbalization of the Concept of ARROGANCE in British Picture of the World. – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Philology (PhD): Specialty 10.02.04 – Germanic Languages. – Zaporizhzhya National University. – Zaporizhzhya, 2018.

This thesis is devoted to the comprehensive research of the concept of ARROGANCE. The approaches to the definition of the concept from the point of view of cognitive science, psycholinguistics, linguistic philosophy, linguoculture and sociolinguistics are systematized. The research focuses on the definition of a concept in sociolinguistics, where it is presented as a specific understanding of reality in the minds of representatives of a particular social group.

The paper outlines the approaches to the problem of the difference between a concept, notion and meaning based on which the conclusion is made to differentiate these

terms. The definition of the concept in the philosophical paradigm and the possibilities of its usage in linguistic research have been considered. The concept has been defined as a clot of ideas and meanings that are infinitely realized in language.

To outline the classification parameters of the investigated concept and get a deeper understanding of its essence, the dissertation examines and generalizes the leading approaches to the ways of concept typology. The means of verbalization of concepts as components of the picture of the world are analyzed.

The paper examines the philosophical, ethical and sociopsychological definitions of the phenomenon of arrogance, which allows to establish the causes of its existence in various spheres of social life. The psychological and social causes of arrogance include the desire to surpass others, social rivalry, excessive self-esteem, disparaging attitude, strengthening of personal authority, success in achieving power.

The ways the concept of ARROGANCE is represented on the lexico-semantic level have been investigated. The etymology of the lexemes that denote arrogance has been considered and a component analysis has been carried out to outline the main semantic features of the concept. The analysis of the definitions of *arrogance* has been performed and its main status characteristics has been distinguished. The key synonyms to the lexeme *arrogance* are systematized. The notional component of the concept under investigation is presented as a field model with the core, near-core periphery and far periphery.

The verbalization of the concept of ARROGANCE on the phraseological level is investigated based on the analysis of 50 phraseological units. The phraseological units are grouped according to their semantic composition. Based on semantic groups, the behavioral features of the concept of ARROGANCE are outlined.

To establish a nationally specific understanding of the concept of ARROGANCE in the British community, a free associative experiment has been conducted. The associations reflect various aspects of British culture. Associative reactions are classified according to the criterion of syntagmatic and paradigmatic associations. The associative field of the concept of ARROGANCE has been constructed. The emotional and evaluative characteristic of the investigated phenomenon has been revealed. Specific cultural stereotypes have been established and a set of key features of the concept in the British linguoculture are singled out.

The thesis explores the factors of the formation of the British picture of the world. It has been established that British identity has been formed under the influence of the country's geographical isolation, Imperial spirit and colonization policy, social stratification of society, the ideas of traditionalism and anglocentrism. The ways of representation of the concept of ARROGANCE are demonstrated with the examples from fiction and mass media as well as modern speech samples and slang. Arrogance based on social, national and gender identity has been investigated.

Keywords: concept, picture of the world, the nominative field of the concept, the associative field of the concept, lexico-semantic verbalization, phraseological verbalization, sociocultural concept, the concept of ARROGANCE.

Підписано до друку 27.04.2018 р. Формат 60x90/16.
Папір офісний. Гарнітура Таймс Нью Роман.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 593

Надруковано ФОП «Черенок К.В.»
Свідоцтво В02 №353856 від 25.09.2006 р.
м. Київ, вул. Пушкінська, 45/2
тел.: (044) 235-81-92, 228-45-05